

The Blind Date project was an example of cooperation between the museum, people with a disability, artists, culture managers and sonic and tactile depiction researchers. The partnership between the LNMA and the Lithuanian Association of the Blind and Visually Handicapped (LASS) has been alive since 2000: exhibitions and creative workshops for the blind and visually impaired are organised, and tactile postcards and a tactile catalogue of the permanent exposition of the NGA have

been released. Blind Date was initiated in 2018 by the composers A. Matulevičiūtė and M. Drukteinis. During the first stage (2018), relief reproductions of ten paintings with an sonic depiction were created, while in the second (2019) there were another eight interpretations of graphic art and photographs. In both cases, the reproductions were exhibited next to the original works. During the course of this exhibition events for the visually impaired and the public at large were held at the NGA and in other spaces.

„Blind Date“, arba aklas pasimatymas su daile

Eglė Nedzinskaitė

Projektas „Blind Date“ (Aklas pasimatymas) – bendradarbiavimo tarp muziejaus, negalią turinčių žmonių, menininkų, kultūros vadybininkų, garsinio ir taktilinio vaizdavimo tyrinėtojų pavyzdys. Nors kurtas ypatingai tikslinei grupei – silpnaregiams ir neregiam, – jis atvėrė naujų būdų patirti vizualųjį meną daug platesnei auditorijai.

Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus ir Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos partnerystė tęsiasi nuo 2000-ųjų. Vien Nacionalinėje dailės galerijoje (NDG) buvo surengtos dvi akliesiems ir silpnaregiams skirtos parodos: „Magiškas M. K. Čiurlionio pasaulis. Zodiakas“ (2009), „Menas tamsoje. Taktilinė skulptūrų paroda iš LDM rinkinio“ (2016), vyko kūrybinės dirbtuvės „Žmonių su regos negalia kultūrinė integracija ir meno pažinimas, taikant teatro ir šokio improvizacijos metodus“ (2015), „Pojučių paveikslai“ (bendradarbiaujant su „Pojučių teatru“, nuo 2015), išleisti atvirukai su taktilinėmis kūriniais iš NDG nuolatinės ekspozicijos reprodukcijomis (2016),

taktilinis katalogas „Pažinti meną pojūčiais. Moderni ir šiuolaikinė Lietuvos dailė“ (2019).

Projektą „Blind Date“ 2018 m. inicijavo kompozitoriai A. Matulevičiūtė ir M. Drukteinis. Jiems tai buvo pirmas, o NDG – dar vienas bandymas atsakyti į klausimą: „Kaip pristatyti vizualųjį meną nereginciam žmogui?“ Nei vienas iš daugybės prie projekto prisidėjusių žmonių negalėtų pasakyti, kad toks būdas vienintelis, geriausias ar šiuolaikiškiausias. Tačiau jis atspindi ir apskritai meno edukacijoje stiprėjančią tendenciją – nuo deskriptyvaus pasakojimo apie meno kūrinius eiti jų patyrimo per pojūčius ir interpretacijas link. „Blind Date“ yra bandymas atskleisti meno kūrinius per lytėjimą, garsą ir tekstą, todėl „veikia“ ne tik regos negalią turintiems žmonėms, bet ir daug platesniam parodų lankytojų ratui.

Pirmojo „Blind Date“ etapo metu (2018) buvo sukurta 10 tapybos kūrinių reljefinių reprodukcijų su garsiniu vaizdavimu, antrojo (2019) – dar 8 grafikos ir fotografijos kūrinių interpretacijos.

Parodos „Blind date“
akimirka. Nacionalinė dailės
galerija, 2019
Fot. Gediminas Savickas

Abiem atvejais reprodukcijos buvo eksponuojamos prie kūrinių originalų – nuolatinėje NDG XX–XXI a. Lietuvos dailės ekspozicijoje. Taip „Blind Date“ tapo ne atskira paroda (į kurią kviečiama tik tikslinė auditorija – negalią turintys žmonės), bet ir integralia pasakojimo apie Lietuvos dailę dalimi. 4 reljefai su garsiniu vaizdavimu liko ekspozicijoje ir po parodos uždarymo, juos tyrinėti gali bet kuris NDG lankytojas – tiek turintieji negalią, tiek sveikieji.

„Blind Date“ kūrimo procesas – išskirtinis, nes tai vienas tų atvejų, kai parodos turinį lėmė ne tik jos kuratoriai M. Drukteinio, A. Matulevičiūtės, E. Nedzinskaitės išsikelti tikslai (pristatyti XX–XXI a. Lietuvos dailės kryptis, formas, svarbiausius autorius), bet ir pačios auditorijos – regos negalią turinčių žmonių – norai ir prioritetai. Kitaip tariant, paroda buvo kurta ne regos negalią turintiems žmonėms, o kartu su jais.

Iš maždaug 30 tapybos ir tiek pat grafikos bei fotografijos kūrinių konsultacijų su neregiais ir silpnaregiais metu buvo atrinkti tie, kurie atitiko abiejų pusių iškeltus kriterijus. Konsultantai I. Jokštytė, A. Valenta, V. Léveris, P. Léveris, S. Sinkevičius, kun. R. Janšauskas, L. Puodžiūnienė kalbėdami, ką „pamatyti“ turėtų padėti kūriniai, išskyrė šiuos klausimus:

Kas yra perspektyva?
Kaip atrodo žmogus judesyje?
Kas yra veido mimika?
Kaip atrodo debesis?
Kas yra saulėlydis?

Kūrinių atranka – tik dalis konsultantų indėlio. Skulptoriams J. Aničiui ir M. Janušoniui kuriant reljefus, jie patarė, ką išryškinti, ką nuslopinti, kad liečiant pirštais būtų galima kuo aiškiau suvokti objektą. Dar drėgni moliniai reljefai buvo keičiami ne kartą – tol, kol buvo „patvirtinti“ ir išdegti.

Skulptorių sukurti reljefai nėra tikslios kūrinių kopijos. Verčiant vaizdą iš regimojo į taktilinį, būtina atsižvelgti į tai, kad mažos, pirštais neperskaitomos detalės neužgožtų svarbiausių kūrinių dalių ir kad tos dalys apskritai būtų perskaitomos žmogui, nežinančiam, kas yra skirtingi matymo ir vaizdavimo rakursai. Pavyzdžiui, norint nematančiam žmogui reljefe perteikti ranką, reikia ją vaizduoti frontaliai, „rodant“ visus penkis pirštus, nes kumštis – nebūtinai tik ranka, jis gali būti „perskaitomas“ kaip bet koks kitas ovalus objektas. Dar sudėtingiau taktiliniu paversti vaizdą, egzistuojantį tik matančiųjų sąmonėje, pavyzdžiui, saulėlydį.

Reljefų kūrimo technologija perimta iš Francesco Cavazzos aklųjų instituto Bolonijoje, Italijoje. Tai svarbiausia regos negalių turinčių žmonių edukacijos įstaiga Emilijos-Romanijos regione, aktyviai kurianti ir diegianti naujas technologijas ir įrankius, suteikiančius akliems ir silpnaregiams daugiau savarankiškumo. J. Aničas, kūręs „Blind Date“ reljefus, stažavosi šiame institute.

Taktilines reprodukcijas pažinti padeda aktorių įskaityti garsiniai kūrinių aprašai. Juos sudaro trumpos menininkų biografijos ir specifinis pasakojimas apie kūrinį. Tai tarsi garsinis žemėlapis, padedantis žiūrovui orientuotis reljefo paviršiuje. Šie aprašai sukurti bendradarbiaujant su dr. Diana Raudoniene, kurios daktaro disertacija „Grafinis atvaizdas, skirtas aklam suvokėjui: vizualumo ir taktilikos santykis“ (2012) buvo vienas pirmųjų bandymų iširti šią temą Lietuvoje. Taip pat bendradarbiauta su Vilniaus universiteto Kauno fakulteto Audiovizualinio vertimo programos dėstytoja dr. Laura Niedzviegiene. Parodos aprašai reginčiųjų ir Brailio raštu parengti bendradarbiaujant su Lietuvos aklųjų biblioteka.

Pirmoji „Blind Date“ dalis apkeliavo skirtingus Lietuvos regionus, buvo eksponuota LNDM Prano Domšaičio galerijoje Klaipėdoje, Kauno paveikslų galerijoje, Panevėžio miesto dailės galerijoje. Parodą eksponuoti pageidavo ir kiti Lietuvos muziejai, pradėta tartis su Homero muziejumi Ankonoje, Italijoje. Deja, COVID-19 pandemija „Blind Date“ kelionę sustabdė.

Parodos veikimo NDG ir kitose erdvėse metu vyko renginiai regos negalių turintiems žmonėms ir plačiajai visuomenei: edukatorių ir pačių parodos konsultantų neregijų vedamos kūrybinės dirbtuvės bei edukaciniai užsiėmimai, ekskursijos, diskusija apie Lietuvos muziejų ir galerijų prieinamumą regos negalių turintiems žmonėms, A. Žebriūno filmo „Gražuolė“ su garsiniu vaizdavimu seansai (bendradarbiaujant su Lietuvos kino centru). Šiais renginiais siekta aktualizuoti dar retai aptariamą temą – galimybes

ir būdus pritaikyti muziejų turinį negalių turintiems žmonėms, jų įtraukimą į kultūrinius procesus bei meno edukaciją tiems, kuriems tiesioginis meno patyrimas yra apsunkintas.

Iš pačios regos negalių turinčių žmonių bendruomenės sulaukta ir teigiamų įvertinimų, ir patarimų, ką galima būtų tobulinti, ką reikėtų keisti reljefuose, garsiniuose aprašuose. Iš tiesų, kiekvieno lankytojo patirtis parodoje buvo skirtinga dar ir todėl, kad vaizdų vertimas į taktilinius Lietuvoje nėra išplėtotas, tuo labiau toks vizualaus meno pateikimas. Tiems, kurie su daile susidūrė pirmą kartą, suprantama, kilo daugiau iššūkių nei tiems, kurie ir anksčiau lankėsi muziejuje ar tiesiog turi vaizdinės patirties.

Regintiesiems „Blind Date“ primena apie pojūtį, kuris dažniausiai pasitelkiamas nesąmoningai ir vis rečiau – lytėjimą. Ne vienas sakė: „Kokie neįtrūs mano pirštai!“ Daug emocijų suteikia reljefų tyrinėjimas užsimerkus. Kai pažadinama vaizduotė, kai reikia vaizdus ne „imti“ iš aplinkos, o patiems kurti juos savo galvose, daugelis nustemba, kad dar geba tai padaryti. Be abejo, vienas iš šio projekto tikslų buvo priminti visuomenei apie tai, kad esame įvairūs ne tik kasdienybėje, bet ir kaip muziejų lankytojai, kad pagal galimybes ir poreikius mums reikia skirtingų kelių iki meno kūrinio.

Pakviesti į parodą tokią specifinę, amžiumi, išsilavinimu, pomėgiais įvairialypę bendruomenę būtų neįmanoma, jei ne žmonės pačioje Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungoje, suprantantys kultūros svarbą – tokie kaip LASS Kultūros ir meno projektų vadovė L. Puodžiūnienė, palaikanti net ir itin eksperimentines veiklas.

„Blind Date“ – tikrai ne paskutinis kartas, kai NDG siekia būti vieta, kurioje susitinka menininkai, lankytojai ir meno kūriniai. Džiugu, kad menininkai, ypač jaunosios kartos, vis dažniau kreipiasi siūlydami idėjas, kaip prakalbinti žmones, kurių balsas visuomenėje girdimas mažiau, o poreikiai neatliepiami. Tik svarbu, kad ir tos visuomenės grupės norėtų leistis į ne visada tiesų ir aiškų dialogą.